Hnikar – een Midwinterbond in Vlaanderen

Joelperiode, hartje winter. De dagen zijn kort, het vriest dat het kraakt en het kaarsvlammetje van de joelkandelaar flakkert gestaag. De joelnacht en de twaalf dagen daarna zijn de periode waarin de Perchten *vanouds hoogtij vieren. In het spoor van de godin* Perchta *en als een afspiegeling van* Wodans Wilde Jacht *razen deze afschrikwekkende figuren over het land. Daarbij brengen ze het leven weer in de bodem, belonen ze hen die goed deden en bestraffen ze de lamlendigen. Vooral in Oostenrijk en Zwitserland is deze traditie nog steeds springlevend. In de midwinterperiode trekken verklede mannen er door de straten van de bergdorpen en deze* 'Perchtenläufe' *zijn ondertussen op veel locaties uitgegroeid tot heuse toeristische trekpleisters.*

Maar ook in onze contreien smeult de Perchtencultus nog. In de streek rond Mechelen hebben een aantal Heidenen een paar jaar geleden een heuse 'midwinterbond' *opgericht die een eigen invulling geeft aan het hele verhaal. De bond heet* 'Hnikar'*, en oprichters Erwin en John geven graag meer uitleg over het hoe en waarom.*

Jullie groepering heet 'Hnikar'. Vanwaar die naam?

Erwin: *'Hnikar'* is één van de namen van Wodan en verwijst meteen ook naar de Nekker. Wodan is de aanvoerder van het Wilde Heir en de Nekker is een oude god, die later letterlijk verwaterde tot een soort waterduivel en Mechelen onveilig ging maken. Mechelen heeft tegenwoordig trouwens nog steeds de wijk *'Nekkerspoel'*, uiteraard verwijzend naar een poel waarin eens de Nekker huisde. (Daar zou hij de laatste tijd trouwens weer sporadisch opgemerkt worden.) In de naam *'Hnikar'* kun je met andere woorden zowel de band met Mechelen als de link met de oude religie van onze Germaanse voorouders traceren.

De* 'Perchtenlauf' *is eigenlijk in de eerste plaats een alpiene traditie, die het duidelijkst bloeit in landen als Oostenrijk en Zwitserland. Hoe zijn jullie met het fenomeen in aanraking gekomen?

Erwin: Eerst en vooral wil ik iets verduidelijken. *Hnikar*, onze zogenaamde 'Perchtengroep', is een Laaglands midwintergenootschap en géén alpien. Zelf noemen we onze gemaskerde groep liever ‘het Wilde Heir’. De term *'Percht'* gebruiken wij omdat hij sneller een lichtje doet branden, en natuurlijk ook wel omdat hij deels de lading dekt. Maar los van de Perchtentraditie, zijn er wel meer winterbonden die in de joelmaand hun ommegang houden. Denk maar aan de *Krampussen*, de *Jölasveinar*, *Schembartläufer*, de *Lötschentaler*, de *Hutter* enzovoort. Onze vermommingen lijken trouwens niet allemaal op perchten: één is bijvoorbeeld eerder een *Krampuss* en

anderen lijken dan weer meer op Nekkers.

Hoe ik met het fenomeen in contact kwam? In het Mechelse speelgoedmuseum en door eigen onderzoek. Jaren geleden, ergens rond 1992, liep er in het speelgoedmuseum een tentoonstelling over midwintermaskerades in Oostenrijk. Er waren onder meer echte Perchten- en Krampusspakken te zien. Daar heb ik het idee opgedaan om ooit een eigen Laaglandse midwintermaskerade op te starten. Maar vóór ik die tentoonstelling bezocht, had ik natuurlijk ook al het boek *'Noord-Europese mysteriën'* van Farwerck in mijn bezit. (Trouwens een aanrader!) En later las ik ook nog Höflers *'Kultische Geheimbunden der Germanen'*.

John: Erwin en ik hebben elkaar ontmoet als smid, ergens in een duister achterhoekje van Mechelen en dicht bij een verlaten kruispunt. We hadden allebei al veel midwintervieringen bezocht, van geflipte hippiefeesten vol new age djembé-gezwam, tot politieke poppenkasten waarin de boerenkrijg naadloos overging in het oostfront en van enig ritueel geen sprake was. Ik was zwaar geschokt, en op een bepaald moment begonnen Erwin en ik plannen te smeden om onze eigen midwintervieringen te organiseren. In die context is ook ons midwintergenootschap ontstaan. We wilden terug naar de basis. We zochten een geschikte locatie en nodigden wat vrienden uit. Erwin en ik maakten nog snel enkele wel erg archaïsche *'Perchtenpakken'* en nog voor onze eerste midwinterviering plaats had, vervoegde Dennis de rangen van ons eigen Wilde Heir. Weliswaar zonder pak, maar wel met een gehoornd masker. De basis was gelegd, en de rest is geschiedenis.

Kun je eens kort omschrijven wat de groep inhoudt, hoe jullie te werk gaan, hoe het allemaal gegroeid is? Waar hebben jullie de pakken bijvoorbeeld vandaan gehaald?

Erwin: We zijn een midwintergenootschap. Lid zijn van ons genootschap, brengt een aantal verplichtingen mee. We komen voor de eerste keer samen op 1 december (nu 'Sint-Elooi') en we sluiten de joeltijd af op *dertiendag* of 'driekoningen'. Op de midwinterviering zelf trekken we onze pakken aan en razen door het duister van de midwinternacht! Veel wil ik er verder niet over kwijt want net zoals oudtijds hebben we een strikte geheimhoudingsplicht. Wat ik wel kan zeggen, is dat de mede steeds rijkelijk vloeit.

John: De pakken steken we zelf ineen. Ik maakte de meeste maskers en Erwin zocht deels de schapen- en bokken pelzen bijeen. We trachten steeds echte huiden en hoorns te gebruiken. Enkel de echte leden van het Wilde Heir dragen hoorns bovenop hun maskers. De baanvegers mogen dit niet, al zijn ze ook wel gemaskerd. Baanvegers zijn eigenlijk aspirant-leden en worden pas als wij de tijd rijp achten ritueel en na een eedaflegging in de groep opgenomen. De taak van

de baanvegers is de baan vrij te maken voor het Wilde Heir. Ze zijn eigenlijk de inheemse varianten op de 'Eckhart'-figuur, Wodans trouwe helper en de wegbereider in Duitsland en Oostenrijk.

Volgen jullie een gelijklopende aanpak zoals die van de* Perchten *in Oostenrijk en Zwitserland, of is er ruimte voor eigen accenten? (Eventueel verwijzend naar het feit dat Vlaanderen er andere gebruiken op nahoudt dan Oostenrijk en Zwitserland, dat het landschap er anders uitziet, dat er klimaatverschillen zijn, ...)

Erwin: Wij hebben inderdaad eigen accenten waardoor we verschillen van de alpiene groepen. Zo leggen we bijvoorbeeld - voorlopig? - geen huisbezoeken af. Wij verschijnen eerder op de midwintervieringen en jagen daar door de nacht. Maar wie weet, misschien komt het er ooit nog van dat we in Mechelen van deur tot deur gaan. En verder is er eigenlijk niet veel verschil tussen een hedendaagse alpiene *Perchtenlauf*, en de nu verdwenen winterommegangen uit de Lage Landen. Het gaat om het Wilde Heir, het Woedende Heir, of hoe je het ook heten wil, dat in de joeltijd verschijnt en huisbezoeken aflegt, erven bezoekt, langs bepaalde wegen en paden raast, de orde herstelt en de vruchtbaarheid brengt.

Wordt een geloofwaardige percht per definitie uitgebeeld door een Heiden? Of kan, bij wijze van spreken, de dorpspastoor ook een perchtenmasker aangespen?

Erwin: Een dorpspastoor? Negen maal neen! Een geloofwaardige Percht IS een Heiden! Er zijn wel verwaterde Perchtengroepen die eerder op halloween- of carnavalsgroepen lijken. Maar wij hebben een genootschap dat zo dicht mogelijk bij de geest van oudtijds staat. Wij zijn een Germaanse cultische geheimbond en wij hebben ook een sterk en bepaald *groepheilagr.* Alleen als je daarin past ben je welkom, weliswaar na een tijd baanvegen…

In de alpiene landen is de* Perchtenlauf *een jaarlijkse, volkse traditie. De bevolking is er in veel gevallen mee opgegroeid en kan zichzelf binnen de traditie plaatsen. Is het, in dit opzicht, niet wat kunstmatig om in Vlaanderen een midwinterbond te beginnen? Wij hébben die traditie immers niet, en daardoor mankeert het 'onze mensen' misschien aan een vruchtbare voedingsbodem?

Erwin: Die traditie is bij ons misschien verdwenen, maar vroeger bestond ze wel degelijk. En er zijn nog heel wat volksgebruiken die er vaag aan herinneren. Denk bijvoorbeeld maar aan de gebruiken rond Sint-Maarten, dat zijn typische overblijfselen van onze inheemse Wilde Heir-ommegangen van weleer. Sint-Maarten is immers niets anders dan een christelijke vervangfiguur van Wodan. Ook de bedelgang is een afgeleide van de huisbezoeken van het Wilde Heir, en zo zijn er nog tal van voorbeelden te noemen.

John: Het mankeert onze mensen heus niet aan een vruchtbare voedingsbodem. Diep in hun ziel zijn de bewoners van onze streken immers even Germaans als de mensen uit Duitsland en Oostenrijk. En er is maar een klein vlammetje nodig om een groot vuur weer te doen ontvlammen.

Verschijnen jullie enkel op Heidense evenementen? Of treden jullie ook naar buiten?

Erwin en John: Wij treden ook naar buiten, maar uiteraard niet op evenementen die niets met midwinter of de Wilde Jacht te maken hebben. Zo waren wij bijvoorbeeld al aanwezig op de midwintermarkt van Diest en op midwintervieringen van andere verenigingen. We hadden graag ook op de midwinterviering van *Werkgroep Hagal* opgetreden, zoals jullie vroegen, maar ze valt samen met onze eigen viering… Spijtig!

Mensen hebben de gewoonte om lacherig te doen tegenover datgene wat ze niet kennen. Hoe zijn de reacties op jullie verschijning? Hebben jullie niet dikwijls te kampen met 'flauwe plezanten' die de sfeer verstoren?

Erwin: De reacties zijn meestal positief. Zeker kinderen vinden het zalig. De weinige slechte reacties kwamen dan nog van ex-medewerkers die niet konden verwerken dat *Hnikar* geen halfzacht duivenkot is of een vrijblijvend theekransje waarin je komt en gaat. Ha, en tegen gezeur kunnen we ook niet. Zeurders worden eruit gestampt!

John: En al wie écht lastig is tijdens onze ommegang wordt hardhandig aangepakt. Ook dat is een oude traditie! En we zijn tenslotte gewapend met een roe of een zweep! Loki's ketenen we!

Op bepaalde locaties worden de* Perchten *en* Krampussen *gebruikt als een soort van demonische zwarte pieten, die de Sinterklaasfiguur vergezellen op zijn tocht. Wat vind je van deze aanpak – een pijnlijk voorbeeld van door het christendom verminkte Heidense zinnebeelden; of veeleer een waardevolle en te koesteren restant uit vervlogen tijden?

Erwin: De *Perchten* kúnnen niet voor een demonische Zwarte Piet doorgaan, want Zwarte Piet is jonger dan de Perchten. De verschijningsvorm van de Zware Pieten zoals we die nu kennen, ontstond waarschijnlijk in de zestiende eeuw. In die periode terroriseerden de Spanjaarden onze streken immers met Moorse soldaten. Het zwart maken van het gezicht is echter veel ouder en gaat terug tot de oudste beschrijvingen van het Wilde Heir. Vóór de zestiende eeuw werd Sint-Niklaas al vergezeld door een 'Ruprecht' of een 'ruwe Pieterman', een in huiden gehulde boeman met een zwartgemaakt gezicht. Piet is dus in oorsprong geen Afrikaan en dus ook geen archetypisch voorbeeld van rascisme. Net zoals Sint-Niklaas één van de christelijke vervangers is voor de Heidense aanvoerders van het Wilde Heir, is Piet

in oorsprong een lid van het Wilde Heir.

John: Wij vinden trouwens ook niet dat we ons lijnrecht moeten verzetten tegen het gebruik van Percht-figuren in een Sinterklaascontext. We moeten onze volksgebruiken ondersteunen en opnieuw zin geven. Het christelijk sausje waarmee ze overgoten werden, zal dan wel verdwijnen. Het hedendaags christendom is toch al verworden tot een zuiver moraliserend gezever. En wij maken onderscheid tussen het volkse christendom, wat eerder een verchristelijkt Heidendom is, en het bijbelse christendom.

Er bestaat ook zoiets als de* 'Schönpercht' *- de mooie weldoener, de edele evenknie van de lelijke* Percht *of de* 'Schiachpercht'*. Mij lijkt het concept van de* 'Schönpercht' *echter wat artificieel en bij het haar gegrepen. Lelijke* Perchten *zijn immers niet per definitie slecht, en hebben volgens mij geen 'lichtende' tegenhanger nodig.

Hoe zien jullie deze tegenstelling? Maken de* Schönperchten *integraal deel uit van de folklore, of zijn ze een ongelukkig bijvoegsel van een in se christelijk denkpatroon?

Erwin: Wel, ik weet eigenlijk niet of die *Schönperchten* een christelijke tegenhanger zijn. De naam *'Percht'* zou afstammen van de Zuid-Germaanse godin 'Perchta' of 'Berhta'. Háár naam zou dan weer afstammen van het Oud-Germaanse *'bertho'*, wat 'stralend' betekent. De godin Perchta zou daardoor als een heldere godin beschouwd kunnen worden.

Een andere aanverwante betekenis van de term *'Percht'* is verbonden met het Oud-Hoogduits *'pergan'*, wat 'verbergen' of 'verhullen' betekent. Met andere woorden: Perchta draagt slechts de schijnbare tegenstelling tussen licht en duister in zich.

De godin Holle of Hel is nauw aan Perchta verwant, en ook háár naam verwijst enerzijds naar 'helder' en anderzijds naar 'verborgen'. Hel is volgens de Noordse sagen trouwens ook half wit, half mooi en levend én half zwart, lelijk en dood. In dit opzicht is het niet zeker of *Schön-* en *Schiachperchten* elkaars tegengestelden zijn. Volgens mij vullen ze elkaar eerder aan.

Als je nog iets kwijt wil: ga gerust je gang!

Erwin: Ik kan uiteraard niet alles verduidelijken in een dergelijk kort vraaggesprek. Er valt héél wat meer te zeggen over de perchten en de midwinterommegangen van het Wilde Heir, maar ik hoop toch dat ik een tipje van de sluier heb kunnen oplichten. Verder wil ik toch nog benadrukken dat wij heel traditioneel midwinter vieren, zoals het hoort. Een gróót vreugdevuur dat we ritueel ontsteken, een heilsdronk, een joelwens tijdens het in het vuur verbranden van een joelbok uit stro, een vuursprong en natuurlijk liters bier en een lekker zwijn aan het spit, waarop de nieuwe eden gezworen worden! Iedereen is welkom op onze midwinterviering, maar je moet wel bereid zijn om mee zwijnenvlees te eten en mede te drinken. Waarmee ik bedoel: iedereen is welkom als deelnemer, niet als toeschouwer.

Wie nog een vraag wil stellen, kan ons trouwens bereiken via het forum van de webstek van *Werkgroep Hagal*.

John: Jullie zijn zoals iedereen welkom op onze midwinterviering. Dan kunnen jullie ons eens aan het werk zien. Misschien komen we ooit ook wel eens

‘jagen’ bij jullie. En aan diegenen met durf: vervoeg onze rangen als baanveger. We zoeken immers nog enkele neofieten …

Erwin en John: Aan allen een goede joeltijd gewenst! Wijsheid, kracht en schoonheid!

Ik dank jullie voor dit gesprek.

H. Reynaert

